

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 159.9.016.2+343.98.06(045)

doi: <https://doi.org/10.33270/03192401.54>

Цільмак О. М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри соціології та психології Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7348-4876>

Загальні положення криміналістичного профайлінгу

На сучасному етапі реформування органів і підрозділів Національної поліції України є нагальна потреба в модифікації та модернізації різновидів правоохоронної і правозастосовної діяльності. Так, зокрема, у діяльності органів досудового розслідування завжди постає необхідність складання психолого-криміналістичного портрета невстановленого злочинця. Тому особливої актуальності набуває впровадження такого різновиду діяльності, як криміналістичний профайлінг. **Метою** статті є конкретизація та систематизація загальних положень криміналістичного профайлінгу. **Методологія.** На підставі аналізу, систематизації та узагальнення наукових напрацювань у статті: 1) вперше залежно від часової характеристики (минулого, теперішнього і майбутнього) конкретизовано та визначено об'єкт і предмет вивчення та завдання криміналістичного профайлінгу; 2) уточнено: а) зміст термінів: «криміналістичний профайлінг», «психолого-криміналістичний портрет суб'єкта злочину»; «психолого-віктимологічний портрет жертви злочину»; б) суб'єктів криміналістичного профайлінгу; в) основні принципи криміналістичного профайлінгу; г) джерела криміналістичного профайлінгу; д) переваги і недоліки криміналістичного профайлінгу; е) обов'язкові умови для забезпечення ефективності та результативності криміналістичного профайлінгу. **Висновки.** Структуризація основних загальнотеоретичних положень криміналістичного профайлінгу (об'єкта, предмета, завдань, принципів, джерел, суб'єкта) сприятиме систематизації теоретичних положень юридичної психології в галузі профілювання невстановленого злочинця, а також конкретизації напрямів діяльності профайлера. Систематизація основних переваг і недоліків криміналістичного профайлінгу надасть можливість профайлерам більш ґрунтовно усвідомлювати необхідність дотримання принципів, правил і умов криміналістичного профайлінгу. Перспективним напрямом дослідження є опис основних положень оперативно-розшукового, превентивного та кадрового профайлінгу.

Ключові слова: криміналістичний профайлінг; психолого-криміналістичний портрет; психолого-віктимологічний портрет; суб'єкт злочину; жертва злочину.

Вступ

На сучасному етапі реформування органів і підрозділів Національної поліції України нагальною є потреба в модифікації та модернізації різновидів правоохоронної і правозастосовної діяльності. Так, зокрема, у діяльності органів досудового розслідування завжди виникала необхідність складання психолого-криміналістичного портрета невстановленого злочинця. Тому особливої актуальності набуває впровадження такого різновиду діяльності, як криміналістичний профайлінг (від англ. «profile» – профіль).

Криміналістичний профайлінг – це дуже поширений вид діяльності за кордоном (в Ізраїлі, Німеччині, Америці, Румунії, Росії та ін.). У 1986 році було здійснено спробу описати процес створення криміналістичного профілю (John et al., 1986). Вважається, що процес створення кримінального профілю складається з п'яти взаємопов'язаних послідовних етапів: 1) профілювання вхідних даних; 2) моделі прийняття рішень; 3) оцінка злочинності; 4) кримінальний профіль; 5) розслідування, які в сукупності ведуть до шостого етапу – затримання правопорушника. Ключовими фільтрами зворотного зв'язку в цьому процесі є: досягнення відповідності з доказами, моделями прийняття

рішень і рекомендаціями розслідування, додавання нових доказів.

На думку іноземних фахівців, необхідність розробки психолого-криміналістичного портрета злочинця виникає під час досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, коли констатується істотна або повна відсутність відомостей про суб'єкт злочину, а саме, під час: убивств, що містять ознаки маніпуляцій злочинця з трупом жертви; убивств з посмертними колотими та різаними пораненнями; вбивств на сексуальному підґрунті з ознаками садистського катування жертви; зґвалтувань; «безмотивних» підпалів і вибухів тощо. (John et al., 1986; Anfinogenov, 1997; Pastushenia, 1998; Verenikina, 2017).

Аналізуючи наукові надбання у галузі криміналістичного профайлінгу, було встановлено, що вчені у своїх працях репрезентують наукові положення за трьома напрямками, а саме: 1) *науково-прикладні положення* – наприклад, загальні питання кримінального профілювання, судової віктимології, особливості аналізу місця злочину, характеристику злочинця та інші професійні питання (Turvey, 2012); методи, які використовуються під час криміналістичного профайлінгу (Petherick, 2013); проблеми індуктивної логіки та долучення їх безпосередньо

до області профілювання (Petherick, & Ferguson, 2013); виявлення наукової сутності криміналістичного моделювання особистості невстановленого злочинця (Mukhin, 2015), основні напрями застосування в оперативно-розшуковій діяльності методики складання психологічного профілю (Korobkov, & Vedenin, 2015); необхідність запровадження криміналістичного профайлінгу в діяльність органів Національної поліції України (Tsilmak, 2018) та ін.; 2) *безпосередній процес профілювання* – наприклад, особливості профілювання невстановленого злочинця, жертви та свідків (Salfati, 2013); особливості оцінки та інтерпретування очевидних мотивів на місці злочину (Freeman, & Turvey, 2012); роль сліди в порівняльній і реконструктивній ідентифікації (Karoo, & Chowdhry, 2018) та 3) *вимоги до профайлера як фахівця* – наприклад, залежність якості профілювання від базової освіти профайлера (Woodhouse, & Petherick, 2014); необхідність дотримання етики профілювання (Turvey, 2012) тощо.

Отже, за кордоном криміналістичний профайлінг висвітлюється доволі часто й ефективно застосовується в діяльності поліцейських, як-от:

1. У превентивній діяльності – *превентивний профайлінг*. Застосовується з метою профілактики правопорушень. Для цього складаються типові портрети злочинців (грабіжників, вбивць, наркозалежних тощо) або осіб, які готуються до скоєння правопорушення, в яких акцентується увага на основних типових зовнішніх ознаках та характеристиках (особливості погляду, жестів, міміки, базових емоцій, одягу тощо).

2. В оперативно-розшуковій діяльності – *оперативно-розшуковий профайлінг*. Застосовується з метою пошуку злочинців. Для цього складається словесний портрет особи, яка скоїла правопорушення.

3. У слідчій діяльності – *криміналістичний профайлінг*. Застосовується з метою складання психолого-криміналістичного портрета особи, яка скоїла тяжкий або особливо тяжкий злочин, а також для складання психолого-віктимологічного портрета жертви тяжкого або особливо тяжкого злочину.

4. У кадровій діяльності – *кадровий профайлінг*. Він застосовується з метою якісного підбору кандидатів на службу в органи поліції.

Отже, у XXI столітті криміналістичний профайлінг застосовують у різних видах діяльності, зокрема, сьогодні існують такі різновиди, як: бізнес-профайлінг, банківський профайлінг, етнічний профайлінг, комерційний профайлінг, профайлінг у сфері інформаційної безпеки, психологічний профайлінг, кадровий профайлінг, криміналістичний профайлінг тощо.

На сьогодні в Україні не існує інститутів (відділів, відділень), які б спеціалізувалися на

складанні психолого-криміналістичного портрета осіб, які скоїли тяжкі або особливо тяжкі злочини проти життя та здоров'я людини, а також проти статевої свободи та недоторканості. Також не існує закладів вищої освіти, які б готували фахівців-профайлерів, також не існує й підручників з основ криміналістичного профайлінгу. Все це зумовлює актуальність розробки загальнотеоретичних положень криміналістичного профайлінгу, запровадження в органах досудового розслідування фахівців з криміналістичного профайлінгу, відкриття факультетів із підготовки фахівців у галузі профайлінгу.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є конкретизація та систематизація загальних положень криміналістичного профайлінгу. Завданнями дослідження є:

- визначити та конкретизувати об'єкт і предмет вивчення та завдання криміналістичного профайлінгу залежно від часової характеристики (минулого, теперішнього та майбутнього);
- конкретизувати основні принципи, джерела, суб'єктів криміналістичного профайлінгу;
- обґрунтувати основні переваги та недоліки криміналістичного профайлінгу;
- репрезентувати обов'язкові умови для забезпечення ефективності та результативності криміналістичного профайлінгу;
- уточнити зміст термінів: «криміналістичний профайлінг», «психолого-криміналістичний портрет суб'єкта злочину»; «психолого-віктимологічний портрет жертви злочину».

Виклад основного матеріалу

Слід зазначити, що вчені профайлінгом вважають «метод» (Пастушеня О., 1998), «методику» (John et al., 1986), «сукупність методів та методик» (Anfinogenov, 1997; Douglas, & Munn, 2002), «діяльність» (Anrig, Browne, & Gasson, 2008; Winerman, 2004).

На нашу думку, *криміналістичним профайлінгом* варто вважати діяльність, яка ґрунтується на системі науково обґрунтованих методів і методик, необхідних для складання психолого-криміналістичного портрета злочинця, а також психолого-віктимологічного портрета жертви злочину. Обґрунтовуючи це, варто підкреслити такі авторські позиції:

1. У наукових працях (John et al., 1986; Anfinogenov, 1997; Pastushenia, 1998) вживаються такі терміни: «психологічний портрет злочинця», «психологічний портрет жертви злочину» та «профайлінг». Однак, зважаючи на те, що процес складання портретів злочинця та жертви злочину ґрунтується на вивченні та оцінці компонентів криміналістичної характеристики злочину (слідової

картини злочину, способу готування до злочину, способу вчинення злочину, способу приховування злочину, особи потерпілого, предмету злочинного посягання, обстановки вчинення злочину, наслідків злочину, особи злочинця тощо), то доречніше використовувати терміни: «криміналістичний профайлінг», «психолого-криміналістичний портрет злочинця» та «психолого-віктимологічний портрет жертви злочину».

2. Процес складання психолого-криміналістичного портрета злочинця та психолого-віктимологічного портрета жертви злочину забезпечується системою способів пізнання, тобто певними методами та прийомами, які мають результативне значення лише у контексті науково обґрунтованої методики. Тому, криміналістичний профайлінг – це діяльність, а не «метод» або «методика», або «система методів та методик».

Отже, *криміналістичний профайлінг* – це діяльність зі складання психолого-віктимологічного портрета жертви злочину та психолого-криміналістичного портрета злочинця. *Процесуальною складовою* є дослідження й оцінка джерел інформації стосовно елементів і компонентів криміналістичної характеристики злочину. *Результативною складовою* – складання достовірного психолого-віктимологічного портрета жертви злочину та психолого-криміналістичного портрета злочинця.

Психолого-віктимологічний портрет жертви злочину – це комплексна інтегральна характеристика індивідуально-психологічних особливостей, властивостей, рис, ознак, прикмет особи та криміногенно-провокуючих факторів, умов та обставин, які стали підґрунтям для вибору особи як жертви.

Психолого-криміналістичний портрет злочинця – це комплексна інтегральна характеристика індивідуально-психологічних особливостей, властивостей, рис, ознак, прикмет злочинця; його злочинної мети та мотивів, основних способів та форм поведінки (дій, вчинків), настановлень, уподобань тощо.

Криміналістичний профайлінг, як і кожна діяльність, має певні переваги та недоліки, основні принципи, об'єкт та предмет вивчення, мету, завдання та суб'єктів здійснення.

Отже, *суб'єктом криміналістичного профайлінгу* є компетентний фахівець-профайлер, який має спеціальні знання, уміння та навички у галузі криміналістичного профайлінгу (тобто має спеціальну освіту) та спроможний ефективно застосовувати їх на практиці.

Слід зазначити, що успішність криміналістичного профайлінгу залежить від дотримання

профайлером певних принципів. Такими основними *принципами* є:

1) *системність* – необхідно здійснювати дослідження та оцінку компонентів криміналістичної характеристики злочину за певними напрямками;

2) *науковість* – дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину мають ґрунтуватися на науково обґрунтованих інструментах (методах, прийомах, методиках, засобах);

3) *комплексність* – під час дослідження та оцінки компонентів криміналістичної характеристики злочину необхідно комплексно охоплювати якомога більшу кількість їх зв'язків;

4) *усебічність* – необхідно охоплювати не окремі елементи компонентів криміналістичної характеристики злочину, а їх взаємозв'язки та взаємодію з іншими, близькими до них;

5) *об'єктивність* – необхідно безпристрасно, об'єктивно та неупереджено вивчати, оцінювати, фіксувати та інтерпретувати отримані фактичні дані (здійснювати «...розгляд будь-якого протиправного вчинку з урахуванням мотиву дії правопорушника...» (Pastushenia, 1998);

6) *несуперечність* – дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину повинні ґрунтуватися на узгодженості форми та змісту об'єктивних даних;

7) *систематичність* – дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину повинні ґрунтуватися на дотриманні раціональної послідовності;

8) *конкретність* – дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину повинні ґрунтуватися на встановленні максимально чітких меж головних параметрів (здійснювати «...облік індивідуальних особливостей правопорушення й особливостей конкретного правопорушника...» (Pastushenia, 1998, p. 15);

9) *детермінізм* – дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину повинні ґрунтуватися на встановленні об'єктивних та суб'єктивних причин злочинного явища;

10) *цілісність* – дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину повинні бути цілісним узгодженим процесом.

Криміналістичний профайлінг для органів досудового розслідування є доволі необхідним і перспективним різновидом діяльності, що має низку *переваг*, а саме він сприяє:

1) прийняттю правильних процесуально важливих рішень;

2) знаходженню прихованих цілей і мотивів, якими керується злочинець в певній ситуації;

3) пошуку доказів під час здійснення оперативного-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій та слідчих (розшукових) дій;

4) уточненню та звуженню кола підозрюваних в умовах неочевидності;

5) висуненню версії та їх перевірки;

6) складанню високоточного прогнозу поведінки особи залежно від обставин і подій зовнішнього характеру;

7) вжиттю превентивних заходів щодо попередження тероризму, унеможливлення скоєння особливо тяжкого кримінального правопорушення;

8) виявленню осіб, які мають протиправні задуми;

9) розкриттю складних кримінальних проваджень, серійних злочинів, які отримали широкий резонанс тощо.

Як і кожний різновид діяльності, криміналістичний профайлінг не позбавлений і недоліків. Отже, *недоліками криміналістичного профайлінгу* є те, що ця діяльність залежить від:

1) рівня компетентності профайлера;

2) обраних профайлером методик та методів;

3) якості та точності зібраних матеріалів по кримінальному провадженню;

4) якості проведених негласних слідчих (розшукових) дій та слідчих (розшукових) дій та їх фіксації.

Тому для забезпечення ефективності та результативності криміналістичного профайлінгу обов'язковими *основними умовами* є: 1) компетентність профайлера; 2) використання надійних, науково обґрунтованих методів, прийомів і методик; 3) спірання на об'єктивні знання та об'єктивні фактичні дані; 4) суворе дотримання основних принципів профайлерської діяльності тощо.

Слід зазначити, що *джерелами інформації для криміналістичного профайлінгу* є:

1. Матеріали кримінального провадження (протоколи негласних слідчих (розшукових) дій та слідчих (розшукових) дій, фототаблиці, схеми, акти судових експертиз тощо).

2. Оперативно-розшукова інформація.

3. Статистичні дані.

4. Фабули інших кримінальних проваджень.

5. Наукові дослідження та факти.

6. Узагальнений досвід криміналістичного профайлінгу.

7. Інформація засобів масової інформації.

8. Інформація та дані з соціальних мереж тощо.

Аналізуючи діяльність зарубіжних профайлерів, встановили, що криміналістичний профайлінг має різні об'єкт та предмет вивчення, мету та завдання – оскільки залежить від часових характеристик, тобто може стосуватися минулого, теперішнього та майбутнього. Розглянемо сутність ретроспективного, поточного та перспективного криміналістичного профайлінгу.

Ретроспективний профайлінг стосується злочинного явища, яке вже відбулося. Об'єктом вивчення ретроспективного криміналістичного

профайлінгу є: 1) злочинне явище; 2) особа злочинця; 3) жертва злочину.

Предметом вивчення є:

1. *Стосовно злочинного явища предметом вивчення* є: речова обстановка, слідова картина злочину, обставини скоєння кримінального правопорушення особливо тяжкого характеру, предмет та об'єкт злочинного посягання тощо.

2. *Стосовно особи злочинця предметом вивчення* є:

а) якщо особу встановлено: цілі та мотиви злочину, зовнішній вигляд, особливості мови, форма і стратегія поведінки, найбільш інформативні приватні ознаки, зовнішня вербальна та невербальна поведінка, основні види діяльності тощо;

б) якщо особу не встановлено: мотив, цілі, умови вчинення злочину, предметні умови досягнення мети, спосіб скоєння злочину (знаряддя і засоби), характер і спосіб дій, зовнішній ряд дій злочинця, суб'єктивно-особистісний зміст дій злочинця, індивідуальні дії злочинця, базові емоції, особистісні особливості суб'єкта злочинної діяльності тощо.

Варто зазначити, що, оцінюючи злочинну поведінку правопорушників (зокрема, серійних вбивць), необхідно розмежувати спосіб дії злочинця *modus operandi*) і його так званий автограф (*signature*), який найчастіше називається «почерком злочину» (John et al., 1986).

На думку фахівців ФБР, поведінкові ознаки злочинця найбільш виразно проявляються в наступних елементах криміналістичної характеристики злочину: особливостях способу заподіяння тілесних ушкоджень жертві, виборі знаряддя фізичного впливу на жертву, локалізації ушкоджень, способі вбивства, виборі місця нападу, характері нападу в цілому, поводженні з трупом, способі приховування, особливостях звільнення з місця події тощо. (John et al., 1986). Це все також є предметом вивчення під час криміналістичного профайлінгу.

3. *Стосовно жертви злочину предметом вивчення* є: найбільш інформативні приватні ознаки жертви, характеристики зовнішності жертви, види діяльності жертви, спосіб життя жертви, характер поведінки жертви; стосунки, що пов'язують жертву злочину та злочинця; ситуації, які передували злочину тощо.

Таким чином, основною метою ретроспективного криміналістичного профайлінгу є надання рекомендацій стосовно напрямів розшуку злочинця, який скоїв особливо тяжкий злочин проти життя та здоров'я особи, злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; серію злочинів тощо.

На думку L. Winerman, метою профілювання є «...виведення характеристик злочинця, заснованих на його (її) поведінці під час злочину...» (Winerman, 2004, p. 66).

Основними завданнями ретроспективного криміналістичного профайлінгу є:

- 1) дослідження та оцінка компонентів криміналістичної характеристики злочину;
- 2) виокремлення індивідуальних рис діяння злочинця (тобто встановлення його характеру дій (персоніфікованого почерку), способу дій («modus operandi»);
- 3) відтворення реальних подій, явищ і ситуацій;
- 4) відтворення дій та вчинків особи (злочинця, жертви злочину);
- 5) встановлення характеру дій злочинця;
- 6) визначення моделей, форм та стратегій поведінки особи (злочинця, жертви злочину);
- 7) встановлення істинних мотивів та цілей злочинця;
- 8) визначення за індивідуальними рисами діяння та характером дій злочинця його: а) основних індивідуально-психологічних характеристик, б) основних способів його дій, поведінки, вчинків за певних обставин тощо;
- 9) складання психолого-віктимологічного портрету жертви злочину;
- 10) складання психолого-криміналістичного портрету злочинця;
- 11) надання рекомендацій стосовно напрямів розшуку злочинця та ін.

Зазначені завдання є загальними, вони можуть деталізуватися залежно від кожного конкретного злочину.

Отже, ретроспективний криміналістичний профайлінг має когнітивно-передбачувальний характер та сприяє висуненню версій стосовно особи злочинця та жертви злочину.

Об'єктом вивчення поточного криміналістичного профайлінгу є:

- 1) конкретна особа, яка підозрюється у скоєнні особливо тяжкого злочину;
- 2) конкретна особа, яка захопила заручників;
- 3) конкретна жертва тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Предметом вивчення є:

1. *Стосовно особи, яка підозрюється в учиненні особливо тяжкого злочину, предметом вивчення є:* цілі та мотиви злочину, зовнішній вигляд, особливості мови, форма і стратегія поведінки, зовнішня вербальна та невербальна поведінка, основні види діяльності тощо.

2. *Стосовно особи, яка захопила заручників, предметом вивчення є:* базові емоції особи; особливості її мовлення, характер вимог, приховані потреби та мотиви, особливості її характеру та темпераменту, слабкі й уразливі місця в її життєдіяльності, основні види діяльності тощо.

3. *Стосовно жертви злочину предметом вивчення є:* базові емоції особи, стратегія поведінки, найбільш уразливі місця, основні види діяльності, особливості зовнішнього вигляду, особливості мовлення, стиль та характер повідом-

лень, стосунки, що пов'язують жертву злочину та злочинця; ситуації, які передують злочину тощо.

Отже, основною метою поточного криміналістичного профайлінгу є надання рекомендацій щодо найбільш ефективних методів та прийомів психологічного впливу на особу злочинця для встановлення об'єктивної істини або для унеможливлення реалізації її злочинних намірів та планів.

Основними завданнями криміналістичного профайлінгу є:

- 1) вивчення індивідуально-психологічних характеристик особи, її форм і стратегій поведінки, особливостей її дій, вчинків та реакцій;
- 2) визначення профілю особи;
- 3) відбір найбільш дієвих методів та прийомів психологічного впливу;
- 4) передбачення основних дій та стратегій поведінки конкретної особи у конкретних умовах для вжиття необхідних заходів;
- 5) розробка рекомендацій щодо найбільш ефективних методів та прийомів психологічного впливу на особу злочинця та ін.

Зазначений різновид криміналістичного профайлінгу має когнітивно-передбачувальний характер та сприяє встановленню об'єктивної істини або зменшенню, чи унеможливленню наслідків кримінального діяння злочинця.

Розглянемо основні положення перспективного криміналістичного профайлінгу. Об'єктом вивчення є: 1) особа, яка вперше планує скоєння злочину особливо тяжкого характеру; 2) особа серійного вбивці, який планує скоєння злочину особливо тяжкого характеру.

Предметом вивчення є: імовірні цілі та мотиви особи, характер вимог (якщо вони є), зовнішній ряд її дій, суб'єктивно-особистісний зміст її дій, індивідуальні дії особи, її базові емоції тощо.

Слід зазначити, що основною метою перспективного криміналістичного профайлінгу є надання рекомендацій щодо вжиття найбільш дієвих заходів для запобігання злочині особливо тяжкого характеру.

Основними завданнями перспективного криміналістичного профайлінгу є:

- 1) вивчення та оцінка основних рис характеру, моделей, форм та стратегій поведінки особи;
- 2) визначення істинних цілей та мотивів особи;
- 3) складання психолого-віктимологічного портрету жертви злочину;
- 4) встановлення особи, яка імовірно може стати жертвою злочину;
- 5) складання психолого-криміналістичного портрету особи, яка планує злочин особливо тяжкого характеру;
- 6) складання високоточного прогнозу поведінки особи в залежності від імовірних обставин і подій зовнішнього характеру;

7) передбачення імовірного місця та часу скоєння запланованого кримінального правопорушення;

8) прогнозування імовірних ризиків під час вжиття запобіжних заходів;

9) рекомендації щодо напрямів вжиття запобіжних заходів тощо.

Зазначені завдання можуть доповнюватися та конкретизуватися в залежності від обставин та ситуації, яка виникає під час перспективного криміналістичного профайлінгу.

Перспективний криміналістичний профайлінг має когнітивно-прогностичний превентивний характер та сприяє вжиттю дієвих заходів для запобігання та унеможливлення скоєння запланованого злочину особливо тяжкого характеру.

Автори Скотія Дж. Хікс і Брюс Д. Сейлса ретельно критикують стан профілізації злочинності сьогодні та вважають, що практика криміналістичного профілювання є мистецтвом, а не усталеною наукою, оскільки відсутні чіткі зв'язки між доказами на місці злочину і мотивами злочинця, особистістю і поведінкою. Вони зазначають, що, не маючи наукового підґрунтя для своїх суджень, профайлери розходяться у своїх висновках і рекомендаціях, що робить профілювання проблематичним як інструмент правозастосування (Hicks, & Sales, 2006). Тому, розроблення наукових основ криміналістичного профайлінгу є першочерговим завданням для науковців та практиків, а створення факультетів підготовки фахівців для профайлерської діяльності – перспективним на край необхідним.

Наукова новизна

У статті:

1) *вперше* конкретизовано та визначено об'єкт і предмет вивчення та завдання криміналістичного профайлінгу залежно від часової характеристики (минулого, теперішнього й майбутнього);

2) *уточнено* зміст термінів: «криміналістичний профайлінг», «психолого-криміналістичний портрет суб'єкта злочину»; «психолого-віктимологічний портрет жертви злочину»; суб'єкти криміналістичного профайлінгу; основні принципи криміналістичного профайлінгу; джерела криміналістичного профайлінгу; переваги та недоліки криміналістичного профайлінгу; обов'язкові умови для забезпечення ефективності та результативності криміналістичного профайлінгу.

Висновки

Отже, структуризація основних загально-теоретичних положень криміналістичного профайлінгу (об'єкта, предмета, завдань, принципів, джерел, суб'єкта) сприятиме систематизації теоретичних положень юридичної психології в галузі криміналістичного профайлінгу та конкретизації напрямів діяльності профайлера. Систематизація основних переваг і недоліків криміналістичного профайлінгу надасть можливість фахівцям у галузі профайлінгу найбільш ґрунтовно усвідомлювати необхідність дотримання принципів, правил й умов криміналістичного профайлінгу.

Перспективним напрямом є опис основних положень оперативно-розшукового профайлінгу, превентивного та кадрового профайлінгу.

REFERENCES

- Anfinogenov, A.I. (1997). *Psikhologicheskiy portret prestupnika, ego razrabotka v protsesse rassledovaniia prestupleniia* [Psychological portrait of a criminal, his development in the process of investigating a crime]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
- Anrig, B., Browne, W., & Gasson, M. (2008). *The Role of Algorithms in Profiling. Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspective*. M. Hildebrandt, S. Gutwirth (Eds.). Springer.
- Douglas, J., & Munn, C. (2002). Modus Operandi and the Signature Aspects of Violent Crime. J. Douglas, A. Burgess, A. Burgess, R. Ressler (Eds.). *Crime Classification Manual*. N.Y. doi: <https://doi.org/10.1002/bsl.2370040405>.
- Freeman, J., & Turvey, B.E. (2012). Interpreting Motive. Criminal Profiling (Fourth Edition). *An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*, 311-329. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385243-4.00013-7>.
- Hicks, S.J., & Sales, B.D. (2006). *Criminal Profiling: Developing an Effective Science and Practice (Law and Public Policy: Psychology and the Social Sciences)* (1st ed.). Retrieved from <https://trove.nla.gov.au/version/46689891>.
- John, E., Douglas, M.S., Robert, K., Ressler, M.S., Ann, W., Burgess, R.N., Carol, R., & Hartman, R.N. (1986). Criminal profiling from crime scene analysis. *Behavioral Science the Law*, 4(4). 401-421. doi: <https://doi.org/10.1002/bsl.2370040405>.
- Kapoor, P., & Chowdhry, A. (2018). Salivary signature in forensic profiling: A scoping review. *Journal of Forensic Dental Sciences*, 3(10), 123-127. Retrieved from <http://www.jfds.org/text.asp?2018/10/3/123/257892>. doi: 10.4103/jfo.jfds_30_18.
- Korobkov, V.A., & Vedenin, A.V. (2015). Osnovnye napravleniia primeneniia v operativno-rozysknoy deiatelnosti metodiki sostavleniia psikhologicheskogo profilii [Vedenin A.V. The main directions of application in the operational-search activity of the methodology for compiling a psychological profile]. *Vestnik Nizhgorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo, Bulletin of the Nizhny Novgorod University named after N.I. Lobachevsky*, 5-6, 237-241 [in Russian].

- Mukhin, G.N. (2015). Teoreticheskie problemy modelirovaniia lichnosti neustanovlennogo prestupnika [Theoretical problems of modeling the identity of an unidentified criminal]. *Pravo i demokratiia, Law and democracy*, 26, 292-304 [in Russian].
- Pastushenia, A.N. (1998). *Kriminogennaia sushchnost lichnosti prestupnika: metodologiya doznaniia i psikhologicheskaiia kontseptsiiia* [Criminogenic essence of the personality of the criminal: inquiry methodology and psychological concept]. Minsk [in Russian].
- Petherick, W. (Ed.) (2013). *Profiling and serial crime: Theoretical and practical Issues* (3rd ed.). doi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-3174-9.00019-7>.
- Petherick, W., & Ferguson, C. (2013). Behavioral consistency, the homology assumption, and the problems of induction. W. Petherick (Ed.). *Profiling and Serial Crime: Theoretical and Practical Issues* (3rd ed.). doi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-3174-9.00003-3>.
- Prentky, R.A., Burgess, A.W., Rokous, F., Lee, A., Hartman, C., Ressler, R., & Douglas, J. (1989). The Presumptive Role of Fantasy in Serial Sexual Homicide. *Am J Psychiatry*, 146(7), 887-89. doi: 10.1176/ajp.146.7.8871.
- Salfati, G.C. (2013). Salfati Investigative Psychology. *Encyclopedia of Forensic Sciences*, 139-143. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-382165-2.00024-6>.
- Tsil'mak, O.M. (2018). Zaprovdzhennia kryminalistychnoho profailinhu u diialnist orhaniv Natsionalnoi politsii Ukrainy [Introducing forensic profiling in the activities of the National Police of Ukraine]. *Kiberbezpeka v Ukraini: pravovi ta orhanizatsiini pytannia, Cybersecurity in Ukraine: Legal and Organizational Issues: Proceedings of the 5th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (pp. 67-68). Odesa: Odes. derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- Turvey, B.E. (2012). Criminal Profiling: Introduction to Behavioral Evidence Analysis. (4th ed.). *Forensic Solutions*. USA; Sitka; Alaska. doi: 10.1016/B978-1-4557-3174-9.00011-2.
- Verenikina, N.A. (2017). Profayling kak sredstvo raskrytiia i rassledovaniia prestupleniy [Profiling as a means of disclosing and investigating crimes]. *Aktualnye problemy rossiiskogo prava, Actual problems of Russian law*, 9(82), 203-208. doi: <https://doi.org/10.17803/1994-1471.2017.82.9.203-209> [in Russian].
- Winerman, L. (2004). Criminal profiling: the reality behind the myth. *By Lea Winerman. Monitor Staff*, 7(35), 66. Retrieved from <https://www.apa.org/monitor/julaug04/criminal.aspx>.
- Woodhouse, B., & Petherick, W. (2013). Metacognition in criminal profiling. W. Petherick (Ed.). *Profiling and Serial Crime: Theoretical and Practical Issues* (3rd ed.). United Kingdom: Elsevier. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-3174-9.00010-0>.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Анфиногенов А. И. Психологический портрет преступника, его разработка в процессе расследования преступления : дис. ... канд. психол. наук. М., 1997, 169 с.
- Anrig B., Browne W., Gasson M. The Role of Algorithms in Profiling. *Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspective* / edited M. Hildebrandt, S. Gutwirth. Springer, 2008. P. 39–50.
- Douglas J., Munn C. Modus Operandi and the Signature Aspects of Violent Crime / J. Douglas, A. Burgess, A. Burgess, R. Ressler (Eds.). *Crime Classification Manual*. N.Y., 2002. doi: <https://doi.org/10.1002/bsl.2370040405>.
- Freeman J., Turvey B. E. Interpreting Motive. *Criminal Profiling (Fourth Edition). An Introduction to Behavioral Evidence Analysis*. 2012. P. 311–329. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385243-4.00013-7>.
- Hicks S. J., Sales B. D. *Criminal Profiling: Developing an Effective Science and Practice (Law and Public Policy: Psychology and the Social Sciences)*. 1st Edition, 2006. P. 293. URL: <https://trove.nla.gov.au/version/46689891>.
- John E., Douglas M. S., Robert K., Ressler M. S., Ann W., Burgess R. N., Carol R., Hartman R. N. Criminal profiling from crime scene analysis. *Behavioral Science the Law*. 1986. No. 4 (4). P. 401–421. doi: <https://doi.org/10.1002/bsl.2370040405>.
- Kapoor P, Chowdhry A. Salivary signature in forensic profiling: A scoping review. *Journal of Forensic Dental Sciences*. 2018. No. 3 (10). P. 123–127. URL: <http://www.jfds.org/text.asp?2018/10/3/123/257892>. doi: 10.4103/jfo.jfds_30_18.
- Коробков В. А., Веденин А. В. Основные направления применения в оперативно-розыскной деятельности методики составления психологического профиля. *Вестник Нижегородского университета имени Н. И. Лобачевского*. 2015. № 5–6. С. 237–241.
- Мухин Г. Н. Теоретические проблемы моделирования личности неустановленного преступника. *Право и демократия*. 2015. № 26. С. 292–304.
- Пастушеня А. Н. Криминагенная сущность личности преступника: методология дознания и психологическая концепция : монография. Минск, 1998. 238 с.
- Profiling and serial crime: Theoretical and practical Issues / In W. Petherick (Ed.). 3rd ed. Elsevier, 2013. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-3174-9.00019-7>.
- Petherick W., Ferguson C. Behavioral consistency, the homology assumption, and the problems of induction / In W. Petherick (Ed.). *Profiling and Serial Crime: Theoretical and Practical Issues*. 3rd ed. Elsevier, 2013. P. 37–61. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-3174-9.00003-3>.
- Prentky R. A., Burgess A. W., Rokous F., Lee A., Hartman C., Ressler R. Douglas J. The Presumptive Role of Fantasy in Serial Sexual Homicide. *Am J Psychiatry*. 1989. No. 146 (7). P. 887–891. doi: 10.1176/ajp.146.7.887.
- Salfati G. C. Salfati Investigative Psychology. *Encyclopedia of Forensic Sciences*. 2013. P. 139–143. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-382165-2.00024-6>.

- Цільмак О. М. Запровадження криміналістичного профайлінгу у діяльність органів Національної поліції України. *Кибербезпека в Україні: правові та організаційні питання* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 30 листоп. 2018 р.). Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 67–68.
- Turvey B. E. Criminal Profiling: Introduction to Behavioral Evidence Analysis : Book. 4th Edition. *Forensic Solutions*. USA ; Sitka ; Alaska, 2012. 728 p. doi: 10.1016/B978-1-4557-3174-9.00011-2.
- Вереникина Н. А. Профайлинг как средство раскрытия и расследования преступлений. *Актуальные проблемы российского права*. 2017. № 9 (82). С. 203–208. doi: <https://doi.org/10.17803/1994-1471.2017.82.9.203-209>.
- Winerman L. Criminal profiling: the reality behind the myth. By Lea Winerman. *Monitor Staff*. 2004. No. 7. Vol 35. P. 66. URL: <https://www.apa.org/monitor/julaug04/criminal.aspx>.
- Woodhouse B., Petherick W. Metacognition in criminal profiling / In W. Petherick (Ed.). *Profiling and Serial Crime: Theoretical and Practical Issues*. 3rd ed. United Kingdom : Elsevier, 2013. P. 185–206. doi: <https://doi.org/10.1016/B978-1-4557-3174-9.00010-0>.

Стаття надійшла до редколегії 26.02.2019

Tsilmak O. – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Sociology and Psychology of the National University «Odessa Law Academy», Odessa, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7348-4876>

General Provisions of Forensic Profiling

There is an urgent need to modify and modernize the types of law enforcement and enforcement activities at the present stage of reforming the bodies and units of the National Police of Ukraine. Particularly, always was a demand to draw up a psychological and criminalistic portrait of an unidentified criminal in the activity of the bodies of pre-trial investigation. Accordingly, the introduction of such type of activity as forensic profiling becomes especially relevant. The purpose of the article was to specify and systematize the general provisions of forensic profiling. Methodology. Based on the analysis, systematization and generalization of scientific achievements the author in the article: 1) for the first time the object and subject of study and tasks of forensic profiling were specified and defined; 2) were clarified: a) the meaning of the terms: «forensic profiling», «psychological and forensic portrait of the subject of crime»; «psychological and victimological portrait of a crime victim»; b) subjects of forensic profiling; c) basic principles of forensic profiling; d) sources of forensic profiling; e) advantages and disadvantages of forensic profiling; f) mandatory conditions for ensuring the effectiveness and efficiency of forensic profiling. Thereby, structuring the basic general theoretical provisions of forensic profiling (object, subject, targets, principles, and sources) will contribute to the systematization theoretical provisions of legal psychology in the field of profiling an unidentified offender, as well as specifying the directions activity of the profiler. The systematization of the main advantages and disadvantages of forensic profiling will enable profilers the most thoroughly aware of the need to abide by the principles, rules and conditions of forensic profiling. The description of the basic provisions of operational-search profiling, preventive profiling and personnel profiling is a promising direction.

Keywords: criminalistics profiling; psychological-criminalistics portrait; psychological-victimological portrait; crime subject; victim of crime.